

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางสถานการณ์ของสังคมปัจจุบันที่อยู่ในยุคที่เรียกว่า “ศตวรรษที่ 21 หรือโลกไร้พรมแดน” ก่อให้เกิดการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มีทั้งที่เป็นจริงและที่เป็นเท็จ หากคนบริโภคข้อมูลข่าวสารโดยไร้ซึ่งการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนอาจทำให้เกิดอันตรายต่อตนเองได้ การคิดวิเคราะห์ถือว่าเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อคนในยุคสังคมปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากคนมีทักษะการคิดวิเคราะห์แล้วจะสามารถจำแนก แยกแยะ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ มีภูมิคุ้มกันตนเอง ถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ด้วย สิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามความมุ่งหมายได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ทั้งนี้ในการจัดการศึกษาของไทยก็ให้ความสำคัญกับการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนโดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการคิดวิเคราะห์ดังจะเห็นได้จากการกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาสำหรับการประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา รอบ 4 (พ.ศ.2559-2563) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านคุณภาพศิษย์ ในตัวบ่งชี้ที่ 3 ที่ระบุว่าความสามารถทางความคิดเป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญของการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดแก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2561: 4) ดังนั้นสถานศึกษาต่าง ๆ จะต้องมีการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด นอกจากนี้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ก็ได้กำหนดเป้าหมายของผู้เรียนในข้อ 3 และข้อ 4 ว่าให้ผู้เรียนมีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีศักยภาพในการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี มีทักษะด้านการคิด การสร้างปัญหาและทักษะในการดำเนินชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ถึงแม้ว่าคุณลักษณะการคิดวิเคราะห์จะเป็นเป้าหมายสำคัญของผู้เรียนหลังจากการเรียนรู้อย่างเต็มที่ แต่จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ในการจัดการศึกษาในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาปรากฏว่า ผลการประเมินด้านการคิดวิเคราะห์ของเด็กไทยทั่วประเทศ มีความสามารถในการคิดเพียงร้อยละ 11.10 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก (จรัส คำภารัตน์, 2549) ทั้งนี้ในภาพรวมระดับประเทศมาตรฐานที่มีผลการประเมินต่ำที่สุด คือ มาตรฐานที่ 4 ด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ กล่าวคือ ผลการประเมิน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่อยู่ในระดับปรับปรุง มีสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้ระดับดี คิดเป็นร้อยละ 10.40 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550) นอกจากนี้ยังพบว่า ครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (สิทธิพล อาจอินทร์, 2550) เป็นที่ทราบกันดีว่า องค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์มี

หลายส่วน ได้แก่ ครอบครัว สังคม และโรงเรียน แต่เนื่องจากนักเรียนใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในการเรียนรู้ที่โรงเรียน ดังนั้น ปัจจัยหลักที่สำคัญที่จะส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ คือ ครู โดยสำหรับวิธีการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21 ครูจะต้องมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ครูต้องเรียนรู้และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของตนเอง โดยทำวิจัยในชั้นเรียน (วิจารณ์ พานิช, 2555) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 มาตรา 24 (5) ที่กำหนดให้ผู้สอนสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และในมาตรา 30 ระบุให้มีการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา นอกจากนี้จากรายงานการศึกษาแนวการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า ครูของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ได้ระบุจุดที่ต้องการพัฒนาและมีความต้องการในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้าน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการทำวิจัยในชั้นเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555) ด้วยเหตุผลเหล่านี้ถือว่าการวิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายที่หลักสูตรต้องการจะต้องเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สภาพบริบทและภูมิปัญญาของท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ครูควรตระหนัก เพราะภูมิปัญญาถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา เป็นสินทรัพย์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความหวงแหนในท้องถิ่นของตน อันจะส่งผลต่อการเป็นพลเมืองดีของสังคม

เมื่อศึกษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีวัฒนธรรมลุ่มน้ำกวางที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ได้แก่ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ เป็นต้น โดยมีโรงเรียนชลประทานผาแตกเป็นโรงเรียนดีประจำตำบล และเพื่อปลูกจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ผ่านกระบวนการทำวิจัยในชั้นเรียนโดยนำเอาความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อยกระดับทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่น ได้เห็นความสำคัญของการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน จึงมีความสนใจที่จะหาวิธีการในการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครูที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์อันจะทำให้ได้แนวทางในการพัฒนาครูและผู้เรียน ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ และความต้องการของครูในการพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้ และการวิจัยโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนเป็นอย่างไร
2. กระบวนการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครูที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์มีลักษณะอย่างไร

3. ผลการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของครูเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ ความต้องการของครูในการพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้ และการวิจัยโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน
2. เพื่อออกแบบกระบวนการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครูที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์
3. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของครู

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่เป้าหมาย
ในการวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนชลประทานผาแตก (ปัญญาลอปลัมภ์) อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
2. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูล
ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูจำนวน 24 คน และนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 406 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครู ครอบคลุม 3 ด้าน คือ ความสามารถด้านการวิจัยในด้าน ความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติการวิจัย ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุม ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านศาสนาและประเพณี ด้านโภชนาการ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ความสามารถด้านการวิจัย** หมายถึง ความสามารถด้านการวิจัยของครู ในด้านความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติการวิจัยที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน
2. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** หมายถึง วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ ตามบริบทของอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
3. **ทักษะการคิดวิเคราะห์** หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการ แยกส่วนประกอบ หาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ และหาหลักการรูปแบบของสิ่งต่าง ๆ ได้ วัดได้จากแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์จำนวน 20 ข้อ 20 คะแนน

4.การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูโรงเรียนชลประทานผาแตกได้ออกแบบโดยใช้วิธีการสอนแบบ Active Learning คำถาม 5W1H และเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการวัดและประเมินผลที่เป็นข้อคำถามเน้นทักษะการคิดวิเคราะห์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีประโยชน์ที่ได้รับดังนี้

1. ได้แนวทางในการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครูที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์
2. ผลการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครูที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ส่งผลให้ครูมีความสามารถในการวิจัยในด้าน ความรู้ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติการวิจัยของครูที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์
3. กระบวนการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครูที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์จะเป็นแนวทางหนึ่งที่ สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูและสถาบันผู้ใช้ครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาความสามารถด้านการวิจัยของครูได้ตามบริบทของตน